

УДК 82-9

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/95-2-31>**Лариса МАКАРЕНКО,**

orcid.org/0009-0004-3147-5903

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладуСхідноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(Київ, Україна) larisamakarenko.sev@gmail.com**МЕЖА МІЖ МАСЛІТОМ І ВИСОКОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО БЕСТСЕЛЕРА**

У статті досліджено феномен сучасного українського бестселера як складного культурного явища, що виникає на межі мистецького й комерційного дискурсив. Проаналізовано процес розмивання меж між масовою та високою літературою в українському літературному процесі початку XXI століття, зумовлений зміною читацьких стратегій, цифровізацією книжкового ринку та актуалізацією тем національної ідентичності, війни, пам'яті й моральної відповідальності. Визначено специфіку поняття «бестселер» у сучасному українському культурному просторі та критерії його успішності, серед яких поєднання високих продажів, соціальної резонансності, емоційної залученості читача й художньої довершеності тексту. Окреслено жанрово-стильові особливості українських бестселерів останніх десятиліть, зокрема технотрилера, психологічного детективу, медичного трилера, сімейно-психологічного роману, комбатантської прози та художнього репортажу. Виявлено, що поєднання елементів масової культури (динамічний сюжет, серіальність, кліфгенгери, інтермедіальність) та естетичних стратегій «високої» літератури (психологізм, символізм, філософічність, міжтекстовість) створює гібридний тип художнього тексту, здатного задовольняти як інтелектуальні, так і емоційні запити читачів. У статті простежено основні тенденції еволюції українського бестселера від постмодерної ігровості до етично орієнтованого реалізму «нового історизму». Підкреслено, що сучасний український бестселер стає своєрідним культурним медіатором між популярною та елітарною літературою, між національним досвідом і глобальними трендами, поєднуючи комерційний успіх із духовним і моральним змістом. Зроблено висновок, що феномен бестселера в Україні сьогодні виконує не лише економічну, а й культуротворчу функцію, оскільки сприяє оновленню читацької культури, формуванню нових моделей канонізації та переосмисленню ролі літератури в суспільстві.

Ключові слова: бестселер, масова література, висока література, жанрово-стильові доміанти, сучасна українська проза, інтермедіальність, культурна комунікація, літературний процес.

Larysa MAKARENKO,

orcid.org/0009-0004-3147-5903

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Philology and Translation
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University
(Kyiv, Ukraine) larisamakarenko.sev@gmail.com**THE BORDER BETWEEN POP LITERATURE AND HIGH LITERATURE: GENRE
AND STYLE FEATURES OF THE CONTEMPORARY UKRAINIAN BESTSELLER**

The article explores the phenomenon of the contemporary Ukrainian bestseller as a complex cultural formation that emerges at the intersection of artistic and commercial discourses. It analyzes the process of blurring boundaries between mass and high literature in the Ukrainian literary landscape of the early 21st century, a process driven by changing reading strategies, the digitalization of the book market, and the growing relevance of such themes as national identity, war, memory, and moral responsibility. The study defines the specificity of the concept of bestseller within the modern Ukrainian cultural space and outlines the key criteria of its success, including the combination of high sales, social resonance, reader engagement, and artistic excellence. The article identifies the main genre and stylistic features of Ukrainian bestsellers of recent decades, such as the techno-thriller, psychological detective, medical thriller, family-psychological novel, combat prose, and literary reportage. It demonstrates that the fusion of elements of mass culture (dynamic plot, seriality, cliffhangers, intermediality) and the aesthetic strategies of "high" literature (psychologism, symbolism, philosophical depth, intertextuality) creates a hybrid type of literary text capable of meeting both the intellectual and emotional needs of readers.

The study traces the main tendencies in the evolution of the Ukrainian bestseller from postmodern playfulness to the ethically oriented realism of the "new historicism." It emphasizes that the modern Ukrainian bestseller functions as a cultural mediator between popular and elite literature, between national experience and global trends, combining

commercial success with spiritual and moral content. The article concludes that the phenomenon of the Ukrainian bestseller today performs not only an economic but also a culture-forming function, as it contributes to the renewal of reading culture, the formation of new models of canonization, and the rethinking of literature's role in society.

Key words: *bestseller, mass literature, high literature, genre and stylistic dominants, contemporary Ukrainian prose, intermediality, cultural communication, literary process.*

Постановка проблеми. У сучасному українському літературному процесі спостерігається активне зміщення меж між масовою та високою літературою, що зумовлює необхідність нового осмислення природи художнього тексту, його рецепції та функцій у культурному просторі. Поява численних українських бестселерів свідчить про формування якісно нової моделі читання, у якій комерційний успіх поєднується з естетичною та інтелектуальною вартістю твору. Проте критерії, за якими відбувається розмежування чи зближення масліту і високої літератури, залишаються дискусійними. Проблема полягає у відсутності єдиних підходів до визначення жанрово-стильових параметрів сучасного українського бестселера як феномену, що поєднує елементи популярної культури та ознаки художньої майстерності. Актуальним є також питання: чи можливо говорити про становлення гібридного літературного простору, у якому кордони між «масовим» і «елітарним» зникають, формуючи нову читацьку ідентичність і змінюючи механізми літературної канонізації.

Дане дослідження спрямоване на виявлення жанрово-стильових особливостей сучасного українського бестселера та визначення його місця в системі координат між маслітом і високою літературою.

Аналіз досліджень. Проблематика співвідношення масової та високої літератури розглядається в межах культурологічної опозиції «масова / елітарна культура», що дозволяє окреслити поняттєві межі дослідження та уточнити критерії популярності, комерційності й естетичної вартості тексту (Умрихіна 2020). У цьому контексті важливою є концепція літератури як геокультурного проєкту, оскільки вона підкреслює вплив просторово-цивілізаційних детермінант на жанрові пріоритети та читачозорієнтовані стратегії українського письма (Поліщук 2008).

На теоретико-історичному тлі ключовою видається дискусія про трансформацію постмодерної парадигми у бік «нового історизму», що репрезентує зміщення акцентів від іронічної гри до реалістичнішого, етично навантаженого наративу, тісно пов'язаного з колективною пам'яттю та актуальним досвідом (Харчук 2008; Бернадська 2020). Перелаштування поетикальних моделей безпосередньо позначається на бестселері як гібридній формі між мистецьким і ринковим дискурсами.

Спеціалізовані студії масліту пропонують інструментарій для аналізу його дискурсивних, гендерних і жанрових параметрів; масова література осмислюється як комунікативна практика, зорієнтована на емоційне залучення читача, серійність та адаптивність до очікувань аудиторії (Філоненко 2011). Конкретизацію феномену «українського бестселера» запропоновано в ранньому тематичному огляді, де окреслено первинні критерії «читабельності», сюжетної динаміки та суспільного резонансу (Панченко та ін. 2003), що й сьогодні залишаються релевантними для ринку.

Окремий напрям становлять розвідки, присвячені жанрово-стильовим домінам сучасного українського бестселера. Узагальнюючи практики «алхімії слова», дослідники підкреслюють синтез високих і популярних естетик, інтеграцію психологізму та сюжетної атрактивності, а також інтермедіальність і «кінематографічність» письма (Белімова 2017). Наративні моделі сучасної прози деталізуються через аналіз оніричних структур (Ніколаєнко 2022) та гендерно маркованих жанрових підвидів – зокрема жіночого детективу, що демонструє поліфонійність, гру з каноном і диспропорцію сюжетних ліній як спосіб емоційної комунікації з масовим читачем (Гуляк 2018).

Важливим чинником переоформлення читацького запиту стала поява й інституціоналізація комбатантської прози: її тематичні та поетикальні ресурси (документальність, свідчення, етичний вимір насильства) посилили тенденцію до «серйозного повороту» масового читання та вплинули на жанрові матриці бестселера (Рябенко 2019). Нова наративна економіка українських бестселерів, зокрема багатоплановість оповіді, ефект «множинного наратора» та адаптація під рецептивні очікування, окреслена у свіжих оглядах літературного процесу (Яо 2024), де простежується зближення комерційних і мистецьких критеріїв оцінювання.

З методичного погляду актуальні навчально-методичні матеріали фіксують інституційну увагу до сучасного літпроцесу й пропонують дидактичні моделі його аналізу у вишівському курсі, що сприяє уніфікації термінології та критеріїв опису жанрових інновацій (Гончарук 2024). Сукупно ці дослідження демонструють, що «межа» між маслітом і високою літературою в українському

контексті радше функціонує як зона інтенсивного обміну поетикальними практиками, де бестселер виступає маркером культурної динаміки й механізмом канонізації популярних форм.

Мета статті полягає у з'ясуванні жанрово-стильових особливостей сучасного українського бестселера та визначенні його статусу в контексті взаємодії масової й «високої» літератури.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**: розглянути основні теоретичні підходи до розмежування масової та високої літератури в сучасному літературознавстві; визначити специфіку поняття «*бестселер*» у сучасному українському культурному просторі та окреслити критерії його успішності; проаналізувати жанрові та стильові домінанти найпомітніших українських бестселерів останніх десятиліть; виявити особливості поєднання елементів масової культури й естетичних стратегій «високої» літератури в текстах сучасних авторів; окреслити тенденції еволюції українського бестселера як феномена на межі мистецького та комерційного дискурсів.

Вклад основного матеріалу. У сучасному українському культурному просторі поняття «*бестселер*» набуло ширшого значення, ніж просто комерційно успішна книжка. Воно позначає твір, який стає культурним явищем, відображаючи суспільні настрої, цінності та емоційні запити певного часу. Бестселер об'єднує риси популярного продукту і якісного художнього тексту, що викликає широкий резонанс у читацькому середовищі, стає предметом обговорення в медіа, соціальних мережах і професійних колах. Його специфіка полягає в здатності поєднувати комерційну привабливість із суспільно значущим змістом, бути зрозумілим масовій аудиторії, але водночас залишатися естетично довершеним.

Критерії успішності бестселера в українській культурі містять кілька взаємопов'язаних складників. Передусім це високий рівень читацької рецепції, що виявляється в популярності твору серед різних вікових та соціальних груп, повторних накладах і стабільній присутності в книжкових рейтингах. Важливим показником є соціокультурна релевантність теми – бестселери часто реагують на суспільні травми, історичну пам'ять, моральні дилеми війни, питання ідентичності та особистісної стійкості. Не менш суттєвим чинником є медійна підтримка – наявність інтерв'ю з авторами, презентацій, відгуків у ЗМІ, активного просування в цифровому просторі.

Успішний український бестселер зазвичай вирізняється жанровою гнучкістю, поєднанням елементів масліту й високої літератури, психологічною глибиною персонажів, динамічним сюжетом та емоцій-

ною залученістю читача. Його художня цінність проявляється в майстерності наративу, а комерційна – у здатності формувати колективні смисли та відображати етапи національного самоусвідомлення. Таким чином, бестселер у сучасному українському контексті виступає не лише економічною категорією, а й індикатором культурних тенденцій, духовних запитів і рівня зрілості читацької культури.

Жанрові та стильові домінанти українських бестселерів останніх десятиліть демонструють помітну жанрову й тематичну розмаїтість, що відповідає загальній тенденції літературного процесу до синтезу масової привабливості та естетичної складності. У актуальному сегменті бестселера поряд існують технотрилер, психологічна драма, медичний і соціальний трилер, інтелектуальний детектив, комбатантська проза, автобіографічний роман та документально-художній репортаж. Найпомітнішими авторами цього поля є Макс Кідрук («Де немає Бога», «Колонія», «Нові темні віки»), Євгенія Кузнецова («Спитайте Мієчку», «Драбина»), Ірина Роздобудько («Амулет Паскаля», «Гудзик», «Останній діамант»), Іларіон Павлюк («Білий попіл», «Я бачу, вас цікавить п'ятьма», «Танець недоумка»), Наталка Доляк («Загублені між війнами»), Оксана Забужко («Музей покинутих секретів», «Планета Полин», «Казка про калинову сопілку»).

У романах Макса Кідрука технотрилер поєднує наукову фактографічність із високою емоційною напругою: реалістична технологічна база, глибока етична проблематика та кінематографічна динаміка сюжету роблять його тексти прикладами «реалістичної неймовірності». Камерний світ Євгенії Кузнецової будується на тонких психологічних спостереженнях і побутовій реалістиці, де інтимність досвіду героїв трансформується у філософію родинної пам'яті. Ірину Роздобудько вирізняє синтез жіночої психологічної прози й інтелектуального детективу: жанрова інтрига переплітається з рефлексією над ідентичністю та долею. Іларіон Павлюк у «Білomu попелі», «Я бачу, вас цікавить п'ятьма» та «Танці недоумка» поєднує детективну модель із метафізичним підтекстом, фокусуючись на темах провини, меж раціонального та тіні людської природи.

Комбатантська проза, представлена Ігорем Мисяком і низкою авторів фронтових щоденників та документально-белетристичних текстів, характеризується репортажністю, відмовою від романтизації та акцентом на свідченні. Твори Оксани Забужко, незалежно від жанрової оболонки, інтегрують трилерну напругу, історіософський есеїзм і міфопоетику, розгортаючи масштабний нарратив культурної пам'яті.

Спільними рисами цих творів є багатоплановість, експеримент із наративом, психологічна глибина та проєкція індивідуального досвіду на широкий соціокультурний контекст. Тяжіння до інтермедіальності, монтажності, візуальності тексту створює ефект кінематографічності та сприяє подальшим екранізаціям. Український бестселер таким чином не лише задовольняє читацький попит, а й виконує функцію культурної рефлексії, утримуючи баланс між популярною естетикою та інтелектуальною насиченістю, що робить його явищем соціально значущим і духовно репрезентативним.

Нарешті, інтермедіальність – одна з ключових рис синтезу. Сучасні тексти пишуться «з прицілом» на аудіо- та екранізацію: серіальна побудова, короткі сцени, діалогова драматургія, візуально сильні деталі. Водночас вони не втрачають «високих» стратегій (символічних мотивів, інтертекстуальних перегуків, історичних паралелей), завдяки чому масова форма стає провідником складних змістів. У підсумку бестселер як гібридний формат виконує подвійну функцію: утримує широку аудиторію механікою популярних жанрів і водночас акумулює досвід війни, травми, солідарності, пам'яті – той «важкий» зміст, який традиційно асоціюється з високою літературою.

Еволюція українського бестселера на межі мистецького та комерційного дискурсів позначена поступовим зсувом від постмодерної ігровості до етично навантаженого реалізму «нового історизму», де жанрова привабливість працює на артикуляцію колективного досвіду. Після 2014 року, а особливо з 2022-го, бестселер дедалі частіше виконує роль культурного медіатора травми й пам'яті: документальна та комбатантська проза, репортаж і нон-фікшн заходять у «масовий сегмент», не втрачаючи художньої складності. Паралельно посилюється жанрова гібридизація: технотрилер, психологічний детектив, сімейно-психологічний роман і воєнний наратив перехрещуються з есеїстикою, інтелектуальною прозою і міфопоетикою, що підвищує «читабельність» без зниження естетичної планки.

Комерційний вимір трансформується через «платформізацію» книжкового життя: рейтинги онлайн-крамниць, букстаграм/буксток, подкасти й екранізації формують нові траєкторії видимості, а «серіальність» і франшизність закріплюють успіх окремих текстів у довгому циклі споживання. Зростає частка е- та аудіоформатів, прискорюються додруки малих накладів; маркетинг стає даними керованим, а промоція – спільнотною (книжкові клуби, фестивалі, регіональні тури, волонтерські ініціативи). На цьому тлі утверджується домінування українського контенту й розширюється географія

збуту (діаспора та перекладні права), що поєднує локальну ідентичність із глобальною циркуляцією.

Мистецька логіка бестселера водночас ускладнюється: поширюються багатоголосі наративи, монтажна «кіношність», інтертекстуальні мережі, а емоційна залученість читача поєднується з аналітичним виміром тем війни, відповідальності, справедливості. У підсумку український бестселер перестає бути «компромісом» між ринком і мистецтвом і стає механізмом їхньої взаємодії: комерційні практики забезпечують видимість і масштаб, а естетичні стратегії – тривкість сенсів і канонізаційний потенціал.

Висновки. Сучасний український бестселер постає як складне багатопланове явище, у якому поєднуються комерційна привабливість і художня майстерність, масова доступність і культурна глибина. Його еволюція відображає відповідні процеси в національній культурі – демократизацію читання, переосмислення естетичних і соціальних функцій літератури, розширення комунікативного поля між автором і аудиторією. Бестселер стає не лише ринковим продуктом, а й формою суспільного діалогу, що акумулює досвід нації, осмислює травми, моральні вибори та процеси самоідентифікації.

Виявлено, що ключовими жанровими тенденціями українського бестселера є гібридність і тематична мобільність: поєднання елементів трилера, детективу, психологічного роману, воєнної прози, документалістики та есеїстики. Така багатовекторність забезпечує високий рівень читацької залученості й водночас дозволяє порушувати складні філософські, етичні та соціокультурні проблеми. Стильові домінанти сучасного бестселера – це кінематографічність, монтажність, багатоплановість, емоційна насиченість і виразна діалогічність, що підсилюють ефект присутності й актуалізують міжмедійний потенціал літератури.

Поєднання елементів масової культури й стратегії «високої» літератури створює новий тип тексту, орієнтований не лише на розвагу, а й на пізнання, моральне співпереживання та культурну рефлексію. Український бестселер водночас зберігає легкість сприйняття й пропонує глибокі сенси, стаючи простором перетину цінностей масової й елітарної аудиторій.

Отже, феномен українського бестселера на сучасному етапі визначається інтеграцією мистецького та комерційного дискурсів, що взаємно збагачують одне одного. Завдяки цьому він перетворюється на важливий індикатор культурної динаміки, нових типів читацької свідомості й способів осмислення реальності в добу швидких соціальних і технологічних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белімова Т. Алхімія слова : вимір сучасного українського бестселера. *Слово і час*. 2017. № 11. С. 22–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sich_2017_11_5 (дата звернення: 04.09.2025)
2. Бернадська Н. Фінал постмодернізму. Новий історизм і масова література. *Філологічні семінари* / редкол.: М. Наєнко, Н. Бернадська, О. Астаф'єв [та ін.]. Вип. 21. К. : ВПЦ «Київський університет», 2020. С. 101–110.
3. Гуляк Т. М. Жанрова своєрідність українського жіночого детективу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2018. № 37, т. 1. С. 153–157.
4. Ніколаєнко В. Жанрова специфічність оніричного нарративу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2022. № 55. С. 72–76.
5. Панченко В., Даниленко В., Шкляр В., Яровий О., Сивокін Г. Що таке український бестселер? *Слово і час*. 2003. № 2. С. 41–44.
6. Поліщук Я. Література як геокультурний проєкт. Київ : Академвидав, 2008. 304 с.
7. Рябченко М. Комбатантська проза в сучасній українській літературі: жанрові та художні особливості. *Слово і час*. 2019. № 6. С. 62–73.
8. Сучасний український літературний процес : метод. рек. до практич. занять та самостійн. роботи / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т філології та журналістики, Каф. укр. літ., українознавства та методик їх навчання ; уклад. В. А. Гончарук. Умань : Візаві, 2024. 36 с.
9. Умрихіна О. С. Масова та елітарна культура : термінологічний словник / МОН України, Уманський держ. пед. ун-тет імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2020. 125 с.
10. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр : монографія. Донецьк : ЛАНДОН–XXI, 2011. 432 с.
11. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період: навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 248 с.
12. Яо, Сяо Сяо. Наративні особливості українських бестселерів масової літератури. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 34, т. 2. С. 156–161. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.2.26>

REFERENCES

1. Belimova, T. (2017). Alkhimiia slova: vymir suchasnoho ukrainskoho bestselera [Alchemy of the Word: The Dimension of the Modern Ukrainian Bestseller]. *Slovo i chas*, (11), 22–31. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sich_2017_11_5 (accessed September 4, 2025) [in Ukrainian].
2. Bernadska, N. (2020). Final postmodernizmu. Novyi istoryzm i masova literatura [The End of Postmodernism: New Historicism and Mass Literature]. In M. Naienko, N. Bernadska, O. Astafiev (Eds.), *Filolohichni seminary [Philological Seminars]* (Vol. 21, pp. 101–110). Kyiv: Kyivskiy universytet Publishing Center [in Ukrainian].
3. Huliak, T. M. (2018). Zhanrova svoieridnist ukrainskoho zhinochoho detektyvu [Genre Specificity of the Ukrainian Women's Detective]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Seria: Filolohiia, 37(1), 153–157 [in Ukrainian].
4. Nikolaienko, V. (2022). Zhanrova spetsyfichnist onirychnoho naratyvu [Genre Specificity of the Oneiric Narrative]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Seria: Filolohiia, 55, 72–76 [in Ukrainian].
5. Panchenko, V., Danylenko, V., Shkliar, V., Yarovyi, O., & Syvokin, H. (2003). Shcho take ukrainskyi bestselers? [What Is a Ukrainian Bestseller?]. *Slovo i chas*, (2), 41–44 [in Ukrainian].
6. Polishchuk, Ya. (2008). Literatura yak heokulturnyi proekt [Literature as a Geocultural Project]. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].
7. Riabchenko, M. (2019). Kombatantska proza v suchasni ukrainskii literaturi: zhanrovi ta khudozhni osoblyvosti [Combatant Prose in Contemporary Ukrainian Literature: Genre and Artistic Features]. *Slovo i chas*, (6), 62–73 [in Ukrainian].
8. Honcharuk, V. A. (Comp.). (2024). Suchasnyi ukrainskyi literaturnyi protses: metodychni rekomendatsii do praktychnykh zaniat ta samostiinoi roboty [The Contemporary Ukrainian Literary Process: Methodological Guidelines for Practical and Independent Work]. Uman: Vizavi [in Ukrainian].
9. Umrykhina, O. S. (2020). Masova ta elitarna kultura: terminolohichni slovnyk [Mass and Elite Culture: A Terminological Dictionary]. Uman: Vizavi [in Ukrainian].
10. Filonenko, S. (2011). Masova literatura v Ukraini: dyskurs / gender / zhanr [Mass Literature in Ukraine: Discourse / Gender / Genre]. Donetsk: LANDON–XXI [in Ukrainian].
11. Kharchuk, R. B. (2008). Suchasna ukrainska proza: Postmodernyi period [Contemporary Ukrainian Prose: The Postmodern Period]. Kyiv: Akademiia Publishing Center [in Ukrainian].
12. Yao, Xiao Xiao. (2024). Naratyvni osoblyvosti ukrainskykh bestseleryv masovoi literatury [Narrative Features of Ukrainian Mass-Literature Bestsellers]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 34(2), 156–161. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.2.26> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

